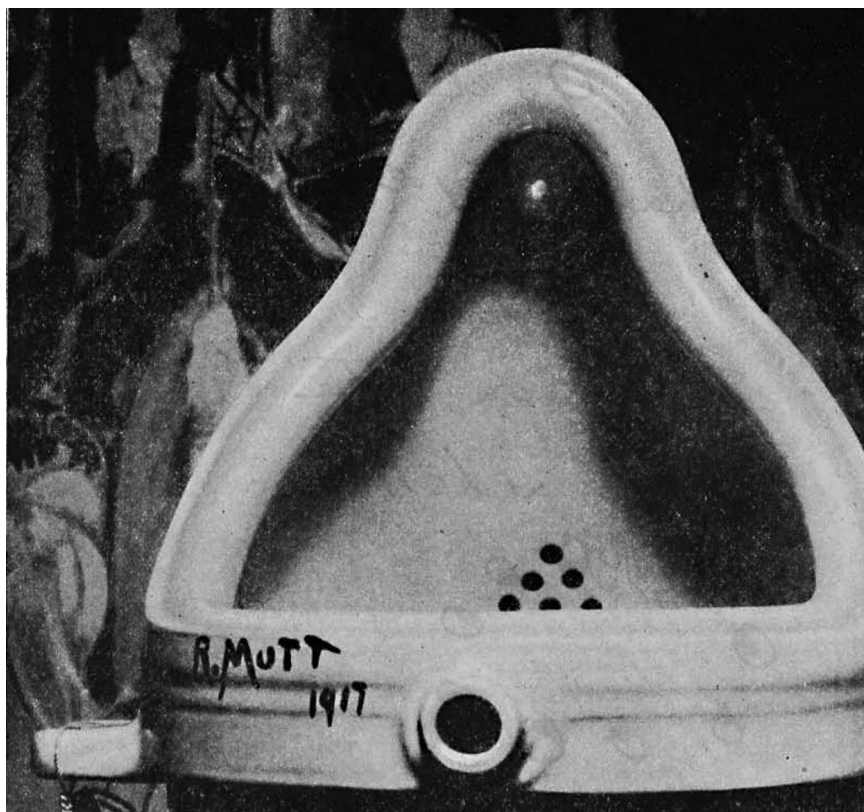

บทบาทของวัตถุสำเร็จรูปและวัตถุเก็บตกในศิลปะสมัยใหม่และร่วมสมัย

The Roles of Readymade and Found Object in Modern and Contemporary Art

สุชาดา สุภารักษ์เมธา Suchada Suparuksametha

นักศึกษาศิลปมหาบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์ คณะจิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Received : January 25, 2020

Revised : February 25, 2020

Accepted : April 16, 2020

บทคัดย่อ

ศิลปะสมัยใหม่โดยนิยามนั้นหมายถึงศิลปะที่มีความท้าทาย ต่อต้านขนบทางศิลปะแบบประเพณี ไม่ว่าจะเป็นในแง่ของเนื้อหาและรูปแบบหรือสื่อที่ใช้ ในแง่ของวัสดุที่ใช้ในการทำงานศิลปะ อาจกล่าวได้ว่ามาร์เซล ดูซองปี เป็นผู้เปิดแง่มุมของการใช้วัตถุสำเร็จรูปและวัตถุเก็บตกในการสร้างสรรค์ การนำโถปัสสาวะชายมากลับทิศ 180 องศาจากนั้นเซ็นชื่อที่ไม่ใช่ชื่อจริงของตนเองแล้วส่งเข้าร่วมแสดงนิทรรศการทำให้ด้านหนึ่งเกิดการตั้งคำถามมากมาย แต่ในอีกด้านหนึ่งทำให้เปิดโลกของการเลือกใช้วัตถุและวัสดุในการทำงานศิลปะ

อย่างไม่มีขีดจำกัด บทความนี้มุ่งศึกษาการใช้วัตถุสำเร็จรูปและวัตถุเก็บตกในการทำงานศิลปะตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา โดยใช้วิธีศึกษาถึงความหมายของการใช้วัตถุและวัตถุดังกล่าวประกอบกับการพิจารณาบริบททางสังคมวัฒนธรรม ผลการศึกษาพบว่าการใช้วัตถุและวัตถุดังกล่าวมีแง่มุมของการต่อต้านและวิพากษ์วิจารณ์ทั้งสังคมภายนอกและเนื้อหา กับรูปแบบของศิลปะสมัยใหม่มาจนถึงศิลปะร่วมสมัยด้วย

คำสำคัญ วัตถุสำเร็จรูป วัตถุเก็บตก มาร์แชล ดูของปี โจเซฟ บอยส์
เฟลิ็กซ์ กอนซาเลซ ตอร์เรส

Abstract

Challenging forms along with challenging contents against traditional art is considered one of the most explicit characteristics of modern art. Marcel Duchamp's "Bicycle Wheel" and "Fountain" are truly inceptions. Art world embraced new media and processes such as readymade object, found object, and assemblage as ways of confronting traditional norms. Duchamp's 180-degree overturned male urinal signed with a pseudonym made one of the most controversial art scenes in history. A number of questions followed; debates started and developed ever since. Moreover, new media and processes helped broadening endless choices of object and material for artists. This article aims to study the utility of readymade and found object in modern and contemporary art from early the 20th century. Methodology focuses on exploring meanings that case study artists give to the usage of distinctive objects and materials in relation to socio-cultural context. A result of the study is that objects and materials used by the artists did not reveal criticism toward only social situations, but also modern and contemporary art.

Keywords Readymade Object Found Object Marcel Duchamp Joseph Beuys
Felix Gonzalez-Torres

1. วัตถุประสงค์และวัสดุในชีวิตประจำวันกับการขยายขอบเขตทางศิลปะ

ศิลปะสมัยใหม่ซึ่งเริ่มขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 19 มีลักษณะเด่นประการหนึ่งคือการเป็นกบฏต่อความคิดและวิธีการของศิลปะยุคเก่าหรือศิลปะแบบประเพณี นอกจากนี้ยังมีบทบาทสำคัญในการนำศิลปะมาเป็นสื่อในการวิพากษ์วิจารณ์เนื้อหาที่ไม่เคยถูกพูดถึงมาก่อนในประวัติศาสตร์ศิลปะยุคเก่า เช่น ประวัติศาสตร์หรือประเด็นทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ เพศสภาพ ฯลฯ ศิลปินที่มีบทบาทสำคัญของยุคศิลปะสมัยใหม่ เช่น เอ็ดวาร์ด มาเนต์ (1832-1883) ในจิตรกรรมชื่อ *Le Déjeuner sur l'herbe* (ภาพที่ 1) สร้างเสียงวิพากษ์วิจารณ์เป็นอย่างมากเกี่ยวกับเนื้อหาของภาพ และมีมือของศิลปิน ความแบนและการนำเสนอมุมมองที่ไม่ได้เป็นไปตามหลักทัศนียวิทยา (Perspective) (คอตติงตัน, 2554: 49) การที่ผลงานชิ้นนี้ถูกคัดออกจากการแสดงแบบมาตรฐาน และมาอยู่ในการจัดแสดงงานที่ถูกปฏิเสธคือซาลง เดส์ เรฟูเซส์ (Salon des Refusés) ในค.ศ. 1863 เกิดจากการตั้งคำถามต่อสถาบันทางศิลปะที่มีสิทธิขาดในการตัดสินแยกแยะศิลปะชั้นดี ศิลปะชั้นเลว ความเป็นสมัยใหม่ในด้านหนึ่งจึงเป็นทัศนคติต่อต้านแนวคิดและรูปแบบที่มีมาก่อนตนเอง ดังที่เห็นจากผลงานชิ้นนี้และปฏิกิริยาจากทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

การแสดงผลงานในนิทรรศการทางเลือกที่ซาลง เดส์ เรฟูเซส์นั้นถือเป็นความหวังครั้งใหม่ของเหล่าศิลปินที่จะได้แสดงผลงานในสถาบันของรัฐโดยไม่ถูกกีดกัน แต่ความเป็นจริงไม่เป็นเช่นนั้น ระบบอภิสิทธิ์ยังคงเหนียวแน่นเมื่อศิลปินหน้าใหม่ยังคงถูกกีดกันจึงทำให้ศิลปินหลายคนหันหลังให้กับศิลปะกระแสหลักเพื่อค้นหาแนวทาง วัสดุ และทดลองเทคนิคใหม่ ๆ ในการสร้างสรรค์ผลงานตามความเชื่อและหลักการเฉพาะกลุ่มและจัดแสดงผลงานกันเอง ด้วยเหตุนี้ทำให้เกิดลัทธิ (ism) ทางศิลปะที่จัดแสดงในหอศิลป์เอกชนจำนวนมากในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 จนถึงช่วงต้นศตวรรษที่ 20 การเกิดขึ้นของการพาณิชย์ศิลป์นำหน้าคำศิลปะที่มีบทบาทอย่างเป็นรูปธรรม โดยกลุ่มความเคลื่อนไหวทางศิลปะที่ส่งอิทธิพลมายังศิลปะในปัจจุบันมากที่สุดคือกลุ่มศิลปินหัวก้าวหน้าหรือศิลปินอะวองต์การ์ด (Avant-garde) (Tate, 2019a) ซึ่งครอบคลุมลัทธิทางศิลปะหลายกลุ่มเข้าด้วยกัน ผลงานมีลักษณะต่อต้านศิลปะแบบสถาบัน ทดลองใช้วัสดุใหม่ ๆ ในการสร้างสรรค์ผลงาน เป็นกบฏต่อสังคมและวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม เป็นต้น

วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่พัฒนาเป็นอย่างมากก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายด้านทั้งทางสังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของผู้คนโดยเฉพาะในกรุงปารีสซึ่งเป็นศูนย์กลางความเจริญของโลกในขณะนั้น เช่น การเกิดขึ้นของรถจักรไอน้ำทำให้การคมนาคมสะดวกมากขึ้น

ทำให้เกิดการหลั่งไหลของผู้คนเข้าสู่เมือง การใช้เครื่องจักรในอุตสาหกรรม นวัตกรรมที่ส่งผลต่อโลกศิลปะที่สำคัญคือการเกิดขึ้นของกล้องถ่ายรูปในศตวรรษที่ 19 ความนิยมการถ่ายภาพมีมากขึ้นจนส่งผลต่อการวาดภาพเหมือนและการวาดภาพเพื่อเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ซึ่งอาจไม่มีความจำเป็นอีกต่อไป รวมไปถึงการขยายตัวของชนชั้นกลางที่มาพร้อมกับลัทธิบริโภคนิยม ทำให้ศิลปะกับการซื้อขายเพื่อเก็งกำไรไม่อาจแยกออกจากกันได้ เหล่านี้เป็นปัจจัยการเกิดขึ้นของลัทธิศิลปะที่หลากหลาย ตัวอย่างเช่น ลัทธิคิวบิสม์ (Cubism) ที่มุ่งเน้นการนำเสนอมุมมองที่แตกต่างออกไปเป็นการนำเสนอความจริงของวัตถุให้เห็นแบบสำเร็จรูป ทำให้เห็นมิติที่คนไม่สามารถมองเห็นจากการมองเพียงด้านเดียวและในเวลาเดียว ต่อมาก็มีการพัฒนารูปแบบโดยการใช้วัตถุในชีวิตประจำวันมาประกอบในผลงานโดยปาโบล ปิกัสโซ (Pablo Picasso ค.ศ.1881-1973) และฌอร์ฌ บาร์ค (Georges Barque ค.ศ.1882-1963) สองศิลปินคนสำคัญที่ได้ริเริ่มใช้กระดาษหนังสือพิมพ์ และแอสมปป์หรือวัสดุอื่นๆ ตัดแปะลงบนงาน 2 มิติ สำหรับปิกัสโซแล้วการใช้วัสดุจากชีวิตประจำวันนี้เป็น การเชื่อมกันอย่างเป็นรูปธรรมระหว่างโลกศิลปะกับโลกแห่งความจริง

ในปีคริสต์ศักราช 1912 ผลงาน Still life with chair caning (ภาพที่ 2) ซึ่งถือว่าเป็นผลงานชิ้นแรกที่ใช้เทคนิคคอลลาจ (Collage) ผลงานนี้เป็นพัฒนาการที่สำคัญของการใช้สื่อศิลปะที่แตกต่างออกไปจากแบบประเพณีนิยม เนื่องจากตัวชิ้นงานผสมผสานวัสดุหลายชนิดทั้งกระดาษ ผ้า และเชือกเข้าด้วยกัน ซึ่งเกิดจากการตั้งคำถามเกี่ยวกับศิลปะวัตถุและความสำคัญในการสร้างงานศิลปะโดยใช้ทักษะที่ต้องผ่านการฝึกฝนตามแบบดั้งเดิมนั้นมีความสำคัญหรือไม่ นอกจากจะเป็นการทดลองใช้วัสดุที่มีความเป็นไปได้ในการสื่อความคิดของศิลปินแล้วผลงานยังแสดงให้เห็นถึงความพยายามที่จะเอาชนะการถ่ายภาพและข้อจำกัดในงานศิลปะแบบ 2 มิติ ที่ไม่อาจแสดงความจริงออกมาได้ครบถ้วนทุกแง่มุม คือแทนที่จะสร้างภาพ 3 มิติในพื้นที่แบบลวงตา ผลงานแสดงให้เห็นการเล่นกับพื้นที่แบนราบในแนวทางที่ต่างออกไปจากประเพณีนิยมโดยการใช้สิ่งของสามัญในทางที่แหวกแนวมากขึ้น การใช้สิ่งของจริง ๆ ในงานศิลปะ เป็นเหมือนการเชื่อมระหว่างชีวิตจริงและศิลปะเข้าด้วยกัน เป็นการนำเสนอความจริงอีกชั้นหนึ่ง จากเดิมที่เป็น 2 มิติ และพยายามสร้างมิติเพื่อลวงตา จนพัฒนาเป็น การใช้วัตถุจริงที่ใช้ในชีวิตประจำวัน และมีความเกี่ยวข้องกับวิถีของคนจริง ๆ ผลงานประกอบด้วยการนำเสนอ 3 ระดับ ได้แก่ การเขียนภาพจิตรกรรม การตัดปะ และการใช้วัตถุจริงซึ่งในขณะนั้นงานดังกล่าวถือเป็นพัฒนาการของการใช้สื่อศิลปะของงานจิตรกรรม (Painting) เท่านั้น แต่ก็เป็นก้าวสำคัญในการใช้วัตถุสำเร็จรูปเพื่อเป็นสื่อในงานศิลปะ ซึ่งต่อมากลายเป็นลักษณะของการใช้สื่อที่สำคัญในงานศิลปะศตวรรษที่ 20 และส่งอิทธิพลมายังศิลปินในช่วงทศวรรษที่ 1970-1990 อย่างเด่นชัดที่สุด

ปีกลัซโซและฌอร์ช บาร์คประสบความสำเร็จอย่างมากในการพัฒนาการใช้สื่อชนิดใหม่ในผลงานหลายชิ้น รวมถึงผลงาน *Glass of Absinthe* ในปี ค.ศ. 1914 (ภาพที่ 3) เป็นการรวมกันระหว่างภาชนะทรงสูงทำขึ้นจากสำริดระบายสีกับช้อนโลหะสีเงินที่ใช้วางก้นน้ำตาลเพื่อราดสุราแอ็บแซ็งท์ลงไปวางอยู่ด้านบน

โรเบิร์ต เราเชนเบิร์ก (Robert Rauschenberg ค.ศ. 1925-2008) ศิลปินชาวอเมริกาที่ได้ขยายขอบเขตการใช้วัตถุสำเร็จรูปในงานจิตรกรรมของเขาโดยเรียกว่า คอมไบน์เพ้นติ้ง (combine painting) เป็นการใช้เทคนิคแอสเซมบลาจ (assemblage) ระหว่างภาพวาดกับวัตถุเก็บตก (found Object) เข้าด้วยกัน และจากที่เราชูเชนเบิร์กได้แถลงการณ์ซึ่งเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานขึ้นในปี 1959 โดยกล่าวว่า "Painting relates to both art and life. Neither can be made (I try to act in the gap between the two)." (Branden, 2005 : 62) นั้นทำให้เห็นว่าเขาเองต้องการลดช่องว่างระหว่างชีวิตจริงกับศิลปะลง ดังนั้นบทบาทของวัตถุสำเร็จรูปและวัสดุเก็บตกจะเกิดขึ้นในแนวมุมแบบป๊อปอาร์ต (Pop Art) ที่พยายามต่อต้านศิลปะชั้นสูงด้วยมุมมองจากชีวิตประจำวันด้วย

ผลงานที่มีชื่อเสียงที่สุดของเราชูเชนเบิร์ก ที่มีชื่อว่า *Monogram* สร้างขึ้นในระหว่างปี 1955-1959 (ภาพที่ 4) ผลงานที่เป็นฉากแพะสตาฟรัดด้วยยางล้อรถยนต์ นำมาวางบนแผ่นไม้ขนาดใหญ่นอนราบกับพื้นห้องที่ถูกแปะติด ลูกเทนนิส ส้นรองเท้า แฉกกันถนนของตำรวจ กระดาษก่อนจะระบายสีน้ำมันทับลงไป นั้นจึงเป็นงานที่ใช้วัตถุเก็บตกในการสร้างสรรค์ผลงานที่มีการหลอมรวมกันระหว่างจิตรกรรมสองมิติและประติมากรรมสามมิติเข้าด้วยกัน (Waldman, 1992: 254-255)

คาซิมิร์ มาเลวิช (Kazimir Malevich ค.ศ.1878-1935) ศิลปินอะวองต์การ์ดในรัสเซีย สร้างผลงาน *Lady at the Advertising Column* และผลงาน *Private of the First Division (Warrior of the First Division)* (ภาพที่ 5 และ 6) ซึ่งรวมเอาวัตถุในชีวิตประจำวัน เช่น ลูกไม้ แสตมป์ และเทอโมมิเตอร์ เข้าไว้ด้วยกัน จะเห็นได้ว่าผลงานที่กล่าวมานั้นเป็นการหลอมรวมกันระหว่างภาพตัวแทนกับวัตถุที่มาจากชีวิตจริง หรือการนำศิลปะที่เคยแยกออกจากชีวิตประจำวันกลับมาวมกันอีกครั้ง

การใช้วัตถุสำเร็จรูปเป็นสื่อศิลปะในช่วงต้นถึงกลางศตวรรษที่ 20 ส่วนใหญ่ก็เพื่อพยายามที่จะขยายขอบเขตการนำเสนอผลงานในทุกทิศทาง ตั้งคำถามต่อความเข้าใจในด้านความหมายทั้งตัวศิลปะและศิลปิน รวมทั้งมีนัยยะการต่อต้านรูปแบบและความหมายที่เกี่ยวข้องกับ

ศิลปะแบบดั้งเดิมทั้งระบบ ความเป็นเอกเทศของศิลปะและความพยายามที่จะเชื่อมโลกศิลปะเข้ากับโลกความจริงเป็นต้น ประเด็นที่น่าสนใจเหล่านี้ทำให้เกิดคำถามที่ถูกถามซ้ำ ๆ ในช่วงแรกของการเริ่มต้นในการขึ้นมาเป็นสื่อหลักประเภทหนึ่งของวัตถุสำเร็จรูป

2. วัตถุสำเร็จรูปและวัสดุในชีวิตประจำวันในฐานะศิลปะและการประท้วง

การใช้วัตถุสำเร็จรูปในงานศิลปะก้าวหน้าขึ้นไปอีกขั้นด้วยแนวคิดของกลุ่มลัทธิดาดา (Dada) ซึ่งถือกำเนิดที่ซูริค ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ (ก่อตั้งต้น 2554, 100) จากความต้องการที่จะประท้วงและแสดงความโกรธแค้นต่อกระบวนการที่ก่อให้เกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 ศิลปินลัทธิดาดาจะปฏิเสธการใช้เหตุผล และต่อต้านหลักการเหตุผลแบบศตวรรษที่ 19 สำหรับพวกเขามองว่ามันนำไปสู่ความเสื่อมทรามทางศีลธรรมและก่อให้เกิดการทำลายในวงกว้าง ศิลปะแบบดาดามีลักษณะล้มล้างความเป็นต้นกำเนิด การวางองค์ประกอบแบบไร้เหตุผล และบางครั้งมีลักษณะที่เสื่อมสลายได้ (ephemeral) แสดงออกถึงการประท้วงศิลปะแบบจารีตที่มีแนวคิดพื้นฐานของการสร้างศิลปะที่จะคงอยู่ผ่านช่วงเวลา จากศิลปะที่มีแบบแผนชัดเจนกลายเป็นศิลปะแห่งโอกาสและความบังเอิญ การคิดค้นนวัตกรรมใหม่ ๆ ในการใช้สื่อก็เพื่อหลีกเลี่ยงการสร้างงานศิลปะแบบดั้งเดิม ให้ชีวิตใหม่แก่จิตรกรรมและประติมากรรมโดยแทนที่ด้วยวัตถุเก็บตกหรือวัตถุสำเร็จรูปเพื่อวิจารณ์และตั้งคำถามต่อประเพณีและสังคม และใช้เทคนิคภาพตัดต่อ (photomontage) (ก่อตั้งต้น, 2554 : 56) ซึ่งพัฒนาจากการตัดปะของลัทธิคิวบิสม์ ศิลปินกลุ่มดาดาชื่นชมการใช้สิ่งปฏิกิริยาของดาดาของลัทธิคิวบิสม์ ถึงแม้ว่าจะใช้เทคนิคการตัดปะที่มีความคล้ายคลึงกันแต่รูปแบบและเนื้อหาแตกต่างกันมาก

การใช้วัตถุสำเร็จรูปเป็นสื่อศิลปะเด่นชัดขึ้นอีกครั้งโดยมาร์เซล ดูชองปี (Marcel Duchamp ค.ศ. 1887-1968) ซึ่งได้ส่งผลงานชื่อ Fountain (ภาพที่ 8) เข้าจัดแสดงในนิทรรศการของสมาคมศิลปินอิสระ โดยศิลปินเป็นผู้เลือกโถปัสสาวะชายมาหมุน 180 องศา ทำให้โถห้อยหัวลง โดยศิลปินแทบไม่ได้ดัดแปลงอะไรกับโถเลยนอกจากการเซ็นชื่อว่า R.mutt 1917 ลงบนด้านหนึ่งของโถ การถูกปฏิเสธไม่ให้เข้าร่วมแสดงกลับยิ่งทำให้ผลงานนี้ได้รับความสนใจมากขึ้นไปอีกและกลายเป็นหมุดหมายของการใช้วัตถุสำเร็จรูปในฐานะสื่อที่ทำการวิจารณ์สถานะของศิลปะด้วยกันเอง นอกจากนั้นแล้วศิลปินยังทดลองใช้วัตถุอื่น ๆ ใช้เป็นสื่อในงานศิลปะอีก เช่น ล้อจักรยาน ชิ้นเหล็กสำหรับคว่ำขาไวน์ ฟลัชชุดดิน ม้วนเส้นด้าย เป็นต้น ซึ่งได้รับเสียงวิพากษ์วิจารณ์ไปในทางที่ไม่สู้ดีนัก แต่กลับกลายเป็นการเปิดทางให้กับเหล่าศิลปินในการใช้วัตถุสำเร็จรูปซึ่งเป็นที่ยอมรับว่าเป็นสื่อศิลปะที่ทรงพลังชนิดหนึ่งในเวลาต่อมา

ในฐานะหนึ่งในศิลปินคนสำคัญของกลุ่มดาดาและเซอร์เรียลลิสต์ แมน เรย์ (Man Ray ค.ศ.1890-1976) นำเสนอเตารีดที่มีเหล็กแหลมลักษณะเหมือนตะปู 14 ตัว ยื่นออกมา การนำวัตถุสองแบบที่ไม่น่าจะอยู่ด้วยกันมาประกอบกันขึ้นเป็นผลงานศิลปะที่เป็นแนวทางของแทน เรย์นั้นแน่นอนว่าให้ความพิศวงงงงวยแก่ผู้ชมอย่างมาก โดยที่แมน เรย์เองพยายามที่จะไม่ให้เห็นฝีมือของศิลปินและสะท้อนความต้องการที่จะปลดปล่อยตัวเองออกจากจิตรกรรมและแง่มุมทางสุนทรียศาสตร์ของสื่อนี้ ดังคำกล่าวของศิลปินที่ว่า “กิจกรรมสร้างสรรค์ของผมอยู่ในการจับคู่เงื่อนไขสองแบบที่แตกต่างกันเพื่อแสดงบทกวีที่เป็นรูปธรรม” จะเห็นได้ว่าวัตถุสำเร็จรูปและวัสดุเก็บตกที่ประสานสัมพันธ์กันนี้แม้จะมีแนวทางคล้ายกับวิธีของ มาร์เซล ดูชองป์ในกรณีของ Bicycle Wheel (ค.ศ.1913) แต่ต่างกันตรงที่แนวทางแบบเซอร์เรียลลิสต์จะไม่ได้เน้นที่ผลกระทบทันทีทันควันแบบงานของดูชองป์แต่ให้ผลในทางความลึกลับที่มาจากแรงกระตุ้นภายในมากกว่าการขบคิดใคร่ครวญโดยใช้สติปัญญา (Waldman, 1992 : 150)

วัตถุในชีวิตประจำวันเหล่านี้จึงกลายเป็นสื่อที่สามารถนำเสนอแนวคิดของศิลปินได้เป็นอย่างดี ซึ่งเกี่ยวพันกันอย่างลึกซึ้งกับสุนทรียศาสตร์สมัยใหม่ที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับความงามทางสายตาสักเท่าไหร่แต่เน้นสื่อแนวความคิดของผู้สร้างงานศิลปะเสียมากกว่า หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการนำวัตถุหลากหลายชนิดมาใช้เป็นสื่อในงานศิลปะ เช่น แสง หลอดนีออน ดิน กังไม้ น้ำแข็ง เพื่อใช้ในการแสดงความคิด จากนั้นขอบเขตของ “สื่อ” ในการสร้างสรรค์ศิลปะก็หมดไป วัตถุใด ๆ ที่มีลักษณะที่แสดงความคิดของศิลปินได้ก็สามารถเป็นสื่อศิลปะได้ทั้งหมด

การใช้วัตถุสำเร็จรูปได้รับความนิยมมากขึ้นโดยกลุ่มศิลปินที่สร้างงานประติมากรรมซึ่งนำเสนอผลงานในรูปแบบ 3 มิติมาแต่เดิม ถูกแทนที่ด้วยการใช้วัตถุสำเร็จรูป โดยเริ่มต้นนำเสนอแบบใหม่ผ่านการใช้วัตถุในชีวิตจริงมาเป็นสื่อ เช่น เครื่องดูดฝุ่น กระบอก ลูกบาศก์เตบอลลวดไฟ เป็นต้น แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงแนวคิดเกี่ยวกับศิลปะอย่างเด่นชัดที่สุดด้วยการทำลายลำดับชั้นความสูงส่งของงานศิลปะกับสิ่งของทั่วไปให้ลงมาอยู่ในฐานะเดียวกันในทันที ผลงานประติมากรรมแบบดั้งเดิมที่ต้องอาศัยความประณีตชำนาญของศิลปิน ถูกแทนที่ด้วยวัตถุสำเร็จรูปที่นำมาวางโดยแทบไม่ได้ดัดแปลงใด ๆ เลย และแบบที่นำมาประกอบกันจนเกิดความหมายใหม่ขึ้น

การใช้วัตถุสำเร็จรูปมาเป็นงานศิลปะนั้นมีหัวข้อที่สำคัญ 3 ประเด็น (Tate, 2019b) ประเด็นแรก “การเลือก” วัตถุสำเร็จรูปมาใช้ในงานนั้นเป็นกระบวนการสร้างสรรค์ในตัวเองแล้ว ประเด็นที่สอง

การปฏิเสธหน้าที่ด้านประโยชน์ใช้สอยของตัววัตถุ นั้นจึงทำให้วัตถุถูกกลายสภาพเป็นงานศิลปะ และประเด็นสุดท้ายการนำเสนอและตั้งชื่อให้แก่วัตถุใหม่นั้น ทำให้เกิด “ความคิดใหม่” และ “ความหมายใหม่” การเคลื่อนตัวจาก ศิลปินในฐานะผู้สร้าง มาเป็นศิลปินในฐานะผู้เลือกนั้นมองกันว่าเป็นจุดเริ่มต้นของความเคลื่อนไหวของ คอนเซ็ปชวลอาร์ต (Conceptual Art) หรือศิลปะแนวความคิด เพราะสถานะของศิลปินและวัตถุถูกตั้งคำถามขึ้นมา ดังนั้นวัตถุสำเร็จรูปจึงเป็นการโจมตีโดยตรงต่อความเข้าใจแบบเดิมทั้งในแง่สถานะของศิลปะและธรรมชาติที่แท้จริงของมัน

3. วัตถุสำเร็จรูปและวัตถุในชีวิตประจำวันกับลัทธิบริโภคนิยม

ในช่วงปลายทศวรรษที่ 1950 ศิลปินหลายคนที่อยู่ในแนวทางป๊อปอาร์ต (Pop Art) พยายามต่อต้านแนวคิดเรื่องสูง-ต่ำของศิลปะบริสุทธิ์กับศิลปะเพื่อมวลชน เพื่อบรรลุแนวทางนี้ศิลปินหลายคนเสนอประเด็นหรือเนื้อหาของศิลปะที่มาจากชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ยังใช้วัตถุสำเร็จรูปได้รับการยอมรับในฐานะของวัตถุทางศิลปะ และเป็นวัสดุในการสร้างงานศิลปะประเภทหนึ่ง ในช่วงปลายทศวรรษที่ 1950 ศิลปินป๊อปอาร์ตได้หยิบยืมรูปแบบของวัตถุในชีวิตประจำวันเพื่อสื่อถึงและล้อเลียนเสียดสีวัฒนธรรมบริโภคนิยม นอกจากนี้การใช้วัตถุในชีวิตประจำวันมาทำงานศิลปะของศิลปินนั้นก็เพื่อปฏิเสธความดั้งเดิมของตัววัตถุในงานซึ่งเป็นหัวใจในการสะสมศิลปะวัตถุ เพราะในกระบวนการสร้างสรรค์แบบนี้ความสำคัญไม่ได้อยู่ที่ตัววัตถุและวัตถุที่ทำซ้ำยังคงสื่อข้อความเดียวกันออกมาได้ แต่วัสดุทำหน้าที่ต่อต้านเสียดสีระบบทุนนิยมที่มีผลต่อการซื้อขายงานศิลปะและอิทธิพลของนักวิจารณ์ที่มีผลต่อมูลค่าของผลงาน ดังในกรณีทีคลีเมนต์ กรีนเบิร์ก (Clement Greenberg ค.ศ.1909-1994) ที่มีอิทธิพลอย่างสูงต่อการประเมินงานแอ็บสแตรก เอ็กซ์เพรสชันนิสม์ (Abstract Expressionism)

หนึ่งในตัวอย่างที่สำคัญคือผลงานชุด Brillo Box (ภาพที่ 9) ค.ศ.1964 ของแอนดี้ วอร์ฮอล (Andy Warhol ค.ศ. 1928-1987) เป็นการเลียนแบบกล่องผลิตภัณฑ์ทำความสะอาดยี่ห้อหนึ่ง ที่สามารถเห็นได้อย่างดาษดื่นในชีวิตประจำวัน หน้าที่หลักของกล่องนี้คือการบรรจุสิ่งของ แต่เมื่อหมดหน้าที่มันก็กลับกลายเป็นกล่องขยะไร้มูลค่า ในทางเศรษฐศาสตร์โดยเฉพาะสังคมอเมริกันที่เป็นแบบทุนนิยม วอร์ฮอลได้นำภาพลักษณ์อันชินตามาสร้างสรรค์ เขานำเสนอภาพลักษณะเดิมของมันเอาไว้โดยตรงไปตรงมา โดยการสร้างกล่องขึ้นจากไม้อัดประกอบกันเป็นรูปทรงของกล่อง 6 ด้าน แล้วจึงใช้การ พิมพ์ซิลค์สกรีน (Silkscreen) ที่เป็นที่นิยมในระบบอุตสาหกรรมสื่อสิ่งพิมพ์ประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ มาพิมพ์เป็นตัวอักษรลงทุก ๆ

ด้านของกล่อง โคนเลียนแบบกล่องผลิตภัณฑ์อย่างเหมือนจริงจากภายนอกทุกประการ การจัดแสดงผลงานชุดนี้ในแกลเลอรีจึงเป็นการเทียบภาพวัตถุสำเร็จรูปในชีวิตประจำวัน มาใช้ในการสร้างผลงาน กลายเป็นประเด็นคำถามหาความจริงแท้ของวัตถุที่ศิลปินต้องการนำเสนอ และเพื่อลดบทบาทของงานศิลปะที่เป็นเรื่องสูงส่งที่มีมาก่อนหน้า ด้วยการใช้รูปแบบศิลปะขั้นต่ำ (Low Art) ของรูปแบบของสิ่งที่ถูกผลิตเพื่องานอุตสาหกรรมมานำเสนอ ในบริบทของศิลปะขั้นสูง (High Art)

ในระหว่างปี 1960 ศิลปินกลุ่มคอนเซ็ปชวล อาร์ต ถือเป็นกลุ่มที่มีการใช้วัตถุสำเร็จรูปและวัสดุในชีวิตประจำวันกันอย่างแพร่หลาย ศิลปินกลุ่มนี้มุ่งเน้นนำเสนอแนวความคิด โดยส่วนใหญ่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าชมนั้นได้คิดวิเคราะห์และตีความตามประสบการณ์ของผู้ชมเอง นอกจากนั้นการใช้วัตถุสำเร็จรูปยังสามารถที่จะนำเสนอประสบการณ์ของศิลปิน ที่ต้องการเล่าเรื่องราวที่เปี่ยมล้นไปด้วยความรู้สึกในชีวิตได้อีกด้วย การเลือกใช้วัตถุที่ใช้ในงานศิลปะของกลุ่มคอนเซ็ปชวล อาร์ต นั้น ไม่ได้ต้องการจะนำเสนอถึงตัววัตถุนั้น ๆ ตามที่ตาเห็น แต่กลับสื่อไปถึงสิ่งอื่นที่อาจไม่สัมพันธ์กัน และเพื่อต่อต้านสถาบันทางศิลปะ นักวิจารณ์ที่มีอิทธิพลต่อการศิลปะ

กลุ่มฟลักซ์ (Fluxus) ที่ถือกำเนิดขึ้นในประเทศเยอรมัน ปี ค.ศ.1961 เป็นการรวมหลักการจากกลุ่มดาดาและป๊อปอาร์ต โดยแนวทางของกลุ่มนี้คือ เพื่อเป็นความสมดุลทางอำนาจในโลกศิลปะ เพื่อให้เกิดผลกระทบกับการกำหนดหน้าที่ว่าใครคือผู้สร้างงานศิลปะ และต่อต้านกฎเกณฑ์ทางศิลปะแบบดั้งเดิม ศิลปินกลุ่มฟลักซ์มีจุดมุ่งหมายในการทำลายเส้นแบ่งระหว่างชีวิตกับศิลปะ จึงใช้วัตถุสำเร็จรูปทั่วไป โดยงานศิลปะไม่ใช่ผลของความคิดสร้างสรรค์ในรูปของวัตถุ แต่คือกระบวนการแทนความคิด โจเซฟ บอยส์ (Joseph Beuys) ศิลปินชาวเยอรมัน โดยเขาเชื่อว่าทุกคนสามารถเป็นศิลปิน เพราะทุกอย่างสามารถเรียกว่างานศิลปะ

ในงานชื่อ Fat Chair (ค.ศ. 1964) (ภาพที่ 10) ศิลปินได้นำเก้าอี้หนังธรรมดาตัวหนึ่งวางกอนโซ่ไม้ขนาดใหญ่ลงไป ในการจัดแสดงสามารถทำให้เห็นรูปตัดของกอนโซ่ไม้ด้วย โดยศิลปินกล่าวว่า “ความตั้งใจเริ่มแรกของผมคือการใช้โซ่ไม้เพื่อกระตุ้นให้เกิดการสนทนาขึ้น ความยืดหยุ่นของวัสดุมีส่วนโน้มน้าวใจผมในแง่ที่มันอ่อนไหวต่อความเปลี่ยนแปลงของอุณหภูมิ ความยืดหยุ่นนี้มีผลทางความรู้สึกและกระบวนการภายในของคนที่มีความอ่อนไหวทางจิตวิทยาอยู่แล้ว ผมต้องการการสนทนาถึงศักยภาพของประติมากรรมและวัฒนธรรม ความหมายของมัน เรื่องที่ภาษาเหล่านั้นพูดถึง เรื่องการผลิตและการสร้างสรรค์ของมนุษย์ว่าเกี่ยวข้องกับอะไรบ้าง ดังนั้นผมจึงเลือกจุดยืนที่สุดขั้วของประติมากรรม เลือกวัสดุที่เป็นพื้นฐาน

ของชีวิตจริง ๆ ไม่เกี่ยวข้องกับศิลปะ...”

“ไขมันในผลงาน *Fat Chair* ไม่ได้มีรูปทรงเรขาคณิต ส่วนขอบของไขมันดูเหมือนรูปตัดที่เป็นไปตามธรรมชาติของลักษณะไขมันเอง การวางก้อนไขมันลงไปบนเก้าอี้ก็เพื่อเน้นประเด็นที่ว่าด้วยเก้าอี้เป็นภาพแสดงแทนของร่างกายมนุษย์ และเป็นพื้นที่ช่วงท้องที่ประกอบด้วยระบบทางเดินอาหาร การขบเคี้ยว อวัยวะเพศและการเปลี่ยนแปลงทางเคมีที่สัมพันธ์ต่อเจตจำนงของอำนาจ และในภาษาเยอรมัน คำว่า *Stuhl* นั้นเพราะคำประกอบด้วยความหมายสองนัยคือ *Stuhl* ที่หมายถึงเก้าอี้ และอีกความหมายคือคำสุภาพที่ใช้พูดถึงอุจจาระ (*stool*) ด้วย และนั่นเป็นการใช้วัสดุและทำให้วัสดุตกผลึกโดยมีลักษณะที่สับสนวุ่นวาย สะท้อนให้เห็นออกมาในรูปตัดของก้อนไขมันนั่นเอง” (Waldman, 1992: 288)

ในผลงานที่น่าวิถุสำเร็จรูปและวัสดุเก็บตกมาผลักดันจนเข้าสู่อาณาเขตใหม่ของการสร้างสรรค์ *Untitled (The End)*, 1990 (ภาพที่ 11) โดย เฟลิซ กอนซาเลซ-ตอร์เรส (Felix Gonzalez Torres ค.ศ.1957-1996) ศิลปินหลายกรอบความเชื่อเรื่อง ความแท้และความเป็นเจ้าของผลงานด้วยการนำเสนอของกระดาษสีเหลี่ยมผืนผ้า ด้านบนของกระดาษพิมพ์ขอบสีดำ ผู้ชมจะถูกเชิญชวนให้หยิบกระดาษกลับบ้านได้คนละแผ่น ศิลปินเองได้กล่าวไว้ว่า “What is this thing? A two or three-dimensional objects? Is the work the certificate of authenticity of the piece itself?” หรือผลงานชื่อ *Untitled (USA Today)*, 1990 (ภาพที่ 12) ที่ผู้ชมถูกเชิญชวนให้หยิบลูกกวาดติดมือกลับไปได้ ผลงานทั้งสองชิ้นทำให้เห็นศักยภาพของวัตถุสำเร็จรูปในกระบวนการนำเสนอแนวคิดที่ทั้งวิจารณ์ความเป็นศิลปะพร้อม ๆ กันกับเปิดให้เห็นศักยภาพในการสร้างสรรค์โดยผ่านวัตถุเหล่านี้ (Buskirk, 2005: 154-56)

สรุป

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าวัตถุสำเร็จรูปและวัสดุเก็บตกเป็นวัสดุสำหรับการสร้างสรรค์ที่มีความหมายหลากหลาย และมีศักยภาพในการสื่อความอย่างไม่จำกัด นับตั้งแต่บทบาทหน้าที่ในการขยายขอบเขตความหมายของศิลปะ การเป็นสื่อแห่งการประท้วง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประท้วงเนื้อหาภายในของวงการศิลปะเอง การวิพากษ์วิจารณ์บริโภคนิยม จนกระทั่งการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างศิลปินกับผู้ชม ทั้งนี้เพราะการใช้วัตถุและวัสดุ 2 ประเภทนี้เน้นที่กระบวนการและความคิดมากกว่าการเน้นที่สุนทรียะเพียงอย่างเดียว ดังนั้นจึงน่าจะเป็นสื่อที่เอื้อต่อการสร้างสรรค์มากที่สุดประเภทหนึ่งสำหรับศิลปะร่วมสมัย

บรรณานุกรม

- เดวิน คอตติงตัน. (2554). ศิลปะสมัยใหม่ ความรู้แบบพหุภาพ. แปลจาก Modern Art. แปลโดย จณัญญา เจริญมอญักษ์. กรุงเทพฯ : โอเพ่นเวิลด์.
- Buskirk, Martha. (2005) *The contingent Object of Cintemporary Art*. Massachusetts : MIT Press.
- Pearse, Jessica. *Joseph Beuys "Fat Chair"*. Accessed December 12 ,2019, Available <https://jessesartspace.wordpress.com/2016/11/23/joseph-beuys-fat-chair/Moma>.
- Loisy, Jean de. and Sandra Adam-Couralet.(2019) *Le déjeuner sur l'herbe » d'Édouard Manet*. Accessed December 6. Available from. <https://www.franceculture.fr/emissions/les-regardeurs/le-dejeuner-sur-l-herbe-d-edouard-manet>.
- Marcel Duchamp. (2019). Accessed December 12. Available <https://www.moma.org/collection/works/81631>
- Moma.(2019a) *Pablo Picasso*. Accessed December 12 ,2019, Available from. <https://www.moma.org/collection/works/81307>
- Moma. (2019b) *Reservist of the First Division*. Accessed December 12. Available from. <https://www.moma.org/audio/playlist/1/273>
- Moma. (2019c) *Felix Gonzalez-Torres*. Accessed December 12. Available from. <https://www.moma.org/collection/works/81073>
- Museum of Contemporary Art Chicago. (2019). *Felix Gonzalez-Torres*. Accessed December 12. Available from. <https://mcachicago.org/Collection/Items/1990/Felix-Gonzalez-Torres-Untitled-The-End-1990>
- Phaidon. (2019). *The fascinating tale of Marcel Duchamp's Fountain*. Accessed December 12. Available from. <https://uk.phaidon.com/agenda/art/articles/2016/may/26/the-fascinating-tale-of-marcel-duchamps-fountain/>
- Rauschenberg foundation. (2019). *Art in Context*. Accessed December 12. Available from. <https://www.rauschenbergfoundation.org/art/art-in-context/monogram>
- Stieglitz, Alfred. (2019). *Introduction to Dada*. Accessed December 12. Available from <https://www.khanacademy.org/humanities/art-1010/dada-and-surrealism/dada2/a/introduction-to-dada>

- Szylobryt, James. (2019). **The value of art** .Accessed December 23 ,2019, Available from.<https://jamesszylobryt.wordpress.com/2017/04/30/andy-warhol-brillo-box-soap-pads-the-value-of-art/>
- Tate. (2019a). **AVANT-GARDE**. Accessed December 10. Available from. <https://www.tate.org.uk/art/art-terms/a/avant-garde>.
- Tate. (2019b). **READYMADE**. Accessed December 10. Available from. <https://www.tate.org.uk/art/art-terms/r/readymade>.
- Tate. (2019c). **Still Life**. Accessed December 12 ,2019, Available from. <https://www.tate.org.uk/art/artworks/picasso-still-life-t01136>
- The Athenaeum. (2019). **Lady at the Advertising Column**. Accessed December 12. Available <https://www.the-athenaeum.org/art/full.php?ID=159120>
- Pearse, W. Joseph. (2003) **Random Order Robert Rauschenberg and the Neo-Avant-Garde**, Massachusetts : The MIT Press.
- Waldman, Diane. (1992) **Collage Assemblage, and the Found Object**. H.N. Abrams : New York .
- Wikipedia.(2019). **Edouard Manet**. Accessed December 12. Available from. https://en.wikipedia.org/wiki/Edouard_Manet.
- Wikiart. (2019). **Still life with the caned chair**. Accessed December 12. Available from.<https://www.wikiart.org/en/pablo-picasso/still-life-with-the-caned-chair-1912>

ภาพที่ 1

Édouard Manet, *Le Déjeuner sur l'herbe* (The Picnic Luncheon), 1863,
Oil on canvas, 208 x 265.5 cm.
(Wikipedia, 2019)

ภาพที่ 2

Pablo Picasso, *Still life with chair caning*, 1912,
Oil on oil-cloth over canvas edged with rope, 29 x 37 cm.
(Wikiart, 2019)

ภาพที่ 3

Pablo Picasso, *Glass of Absinth*, 1914,

Painted bronze with absinthe spoon, 22 x 16.5 x 5 cm.

(Moma , 2019)

ภาพที่ 4

Robert Rauschenberg, *Monogram*, 1955-1959,

Oil, paper, fabric, printed reproductions, metal, wood, rubber shoe-heel, and tennis ball on two conjoined canvases with oil on taxidermied Angora goat with brass plaque and rubber tire on wood platform mounted on four casters, 106.7 × 160.7 × 163.8 cm.(Rauschenberg Foundation, 2019)

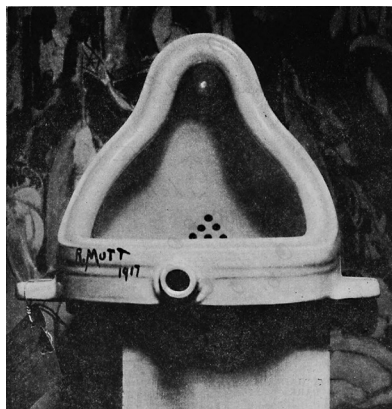
ภาพที่ 5

Kazimir Malevich, Lady at the Advertising Column, 1914,
Oil and collage on canvas, 71x63 cm.
(The Athenaeum , 2019)

ภาพที่ 6

Kazimir Malevich, Private of the First Division (Warrior of the First Division), 1914,
Oil on canvas with collage of printed paper, postage stamp, and thermometer,
53.7 x 44.8 cm.
(Moma , 2019c)

ภาพที่ 7

Marcel Duchamp, *Fountain*, 1917, Porcelain, 36 × 48 × 61 cm.

(Alfred Stieglitz , 1917)

ภาพที่ 8

Marcel Duchamp, *Bicycle Wheel*, 1913, 130 x 64 x 42 cm.

(Moma , 2019)

ภาพที่ 9

Andy Warhol, Brillo Box (Soap Pads), 1964,

Synthetic polymer paint and silkscreen ink on wood, 43.3 x 43.2 x 36.5 cm

(James Szylobryt Artwork, 2019)

ภาพที่ 10

Joseph Beuys, Fat Chair, 1964

(Jessica Pearse, 2019)

ภาพที่ 11

Felix Gonzalez-Torres, *Untitled (The End)*, 1990
Print on paper, and endless copies, 28 × 22 in.
(Museum of Contemporary Art Chicago, 2019)

ภาพที่ 12

Felix Gonzalez-Torres, "Untitled" (USA Today), 1990

Candies, individually wrapped in red, silver, and blue cellophane (endless supply)

300 lbs (136 kg)

(Moma, 2019)